

Sofija Andruchovyč

Felix Austria

Větrné mlýny

Felix Austria

Stanislavov na počátku dvacátého století, městečko v Haliči, v samém srdci nejchudšího a nejzanedbanějšího regionu c. a k. mocnářství. Sofija Andruchovyč, stále zářivější hvězda ukrajinského literárního nebe, svůj magický román *Felix Austria* zalidnila všedně nevšedními postavami a postavičkami, jejichž životy plynou a rozplývají se na pozadí epochy, která jejich potomkům stále více obrůstá mýtem o šťastném Rakousku. Tajemství ukrytá ve vyřezávaných komodách, iluzionisté, šarlatáni, zázraky vědy, láska a smrt. Autorka vystřihla dech beroucí rodinnou ságu klenoucí oblouk mezi minulostí, přítomností i budoucností. Ohledává ulice svého rodného města, dotýká se přitom nejméně poloviny Evropy a těch nejnapjatějších strun naší fantazie. „Je dobré zkoumat tu část historie, které se možná bojíme, protože je neprobádaná. Někde tam jsou otázky, na které máme hledat odpovědi," říká autorka.

Větrné mlýny

Sofija Andruchovyč x Felix Austria

Sofija Andruchovyč

Felix Austria

Tato kniha vychází s podporou
Ministerstva kultury České republiky
a nadace Český literární fond.

The translation was kindly supported
by the Fund for Central & East
European Book Projects, Amsterdam.

© Sofija Andruchovyč, 2017
Translation © Petr Ch. Kalina
Cover photo © David Konečný
© Větrné mlýny, 2017

ISBN 978-80-7443-251-4 (papírová kniha)
ISBN 978-80-7443-265-1 (eBook)

Z ukrajinštiny přeložil Petr Ch. Kalina

Děkuji stipendijnímu programu
Ministra kultury a národního dědictví
Polské republiky Gaude Polonia
a literárnímu programu
Fondu „Rozvoj Ukrajiny“ za možnost
pracovat na tomto románu.

Tato knížka vznikla díky Andrijovi
a Marjaně, kteří byli po celou dobu se mnou,
mým rodičům, kteří mě jednou provždy
nadopovali podporou,
Renatě Serednycké, která mě přijala
a zahřála ve svém útulném domě,
Žanně Komar, která mi ukázala cestu
k hlavnímu pramenu,
Daně Vynnycké, jejíž hudba dokáže naplnit
silou a nadšením,
Bohdaně Matijaš, která mi darovala křížek,
a také všem dalším lidem a okolnostem,
jimiž jsem byla obdarována.

Kapitola první x 9. 1. 1900

V tomto domě není klid.

Obzvlášť, když jsou zimní svátky. Karneval za karnevalem: ples techniků v divadle, první „vlněný“ večírek[1] v Moniuszkově hudební společnosti, akademický večírek v kasinu, maškarní ples organizovaný místním Sokolem… A takto to chodí po dva měsíce. Na Silvestra v městském kasinu tancovalo první čtverylku jen 28 párů. Zato do Hvězdy a do Měšťanské společnosti přišlo hodně hostů. Říká se, že se ve svém klubu vesele bavili taky místní Židé. Královnou plesu zvolili jako vždycky paní doktorovou Ester Funkelstein. To ale naprosto právem: když jde vysoká paní doktorová ulicí, není nikdo, kdo by se neotočil, nezastavil a nezadíval se na ni; a pak ji všichni mají neustále v hlavě a nemůžou se jí zbavit stejně, jak to bývá s otravnou melodií.

Adela miluje společenské zábavy a mě tahá s sebou. Nechodila bych tam, protože dobře vím, jak si slečinky v lehounkých šatech za Adelinými zády šeptají: „Adela Angerová chodí na karnevaly

se služebnou a přitom si vzala rusínského rakváře.“ Ale Petr s ní nikdy nechodí, tak ji přece nemůžu nechat jít samotnou.

Petr není rakvář, dělá sochy na hroby a hrobky. A všichni roní hořké slzy, až jim nosy modrají, když vidí na hřbitově Petrovy truchlivé anděly nebo mramorové dívky s rozevlátými vlasy, které navěky ztuhly.

Petr pracuje v dílně Kazimira Bembnoviče na Sapieżyńské, naproti vysokému německému kostelu. Tam, kde začíná topolová alej, která vede na hřbitov.

Teď ale dokončuje mramorovou výzdobu v naší katedrále — v hlavní lodi je tmavě zelený mramor a v bočních krémový. Říká, že ikonostas už je pomalovaný a pozlacený. A zavádějí tam plynové osvětlení.

Každý den mu tam nosím obědy: jelita, uzenou slaninu, fazole, játrové halušky, bramboráky, hráškové krokety. V ulicích se moc neuklízí sníh, a tak musím svůj dvoukolák neustále vysvobozovat ze závějí. Stmívá se už po třetí hodině, ale lampář má vždycky na rozsvícení času dost. Na každém kroku jsou hloučky chlapů rozehřátých vodkou té nejlepší jakosti. Městský lihovar jim nadělil nečekaný dárek — litr za 66 centů. Najíst se za ty peníze nedá, ale můžeš se opít tak, že zapomeneš na hlad, a dokonce ani na své vlastní jméno si nevzpomeneš.

Ti chlapi pak nevědí, co se sebou. Teď v noci chodil jeden pod okny a vykřikoval, aby ho pustili přespat. Křičel: „Nemám kde spát, mrznou mi nohy." A pak se to vyřešilo. Sebrala ho policie, a tak se ohřál v chládku.

Poslední dobou se vyrojilo tolik zlodějů, podvodníků a lupičů, že je nebezpečné vycházet ven. Nejlepší by bylo zazdít se doma a nevystrčit nos. Ale jindy mě napadá: a kdo řekl, že doma je bezpečno? Kdo řekl, že tady na tebe nemůže čekat lupič, tedy někdo, komu dobrovolně nastavuješ svá nechráněná záda?

Petr říkal, že z kostela svaté Anny v Ozerjanech zmizela starobylá monstrance. A zase nejsou žádné stopy, žádní svědci. Všechny dveře byly buď zamknuté nebo zavřené na petlici, okna nepoškozená a uvnitř pořádek. Vypadá to, jako by tam stěnami vnikli andělé a vzali ten vzácný předmět s sebou na nebesa.

Trvá to už dlouho. V Mykulyncích, kde hned po požáru zrekonstruovali chrám, se vypařily dvě zlaté patény, jedna s výjevem betlémských jesliček a druhá s vyobrazením Božího hrobu. Den předtím kněz s jáhnem tyto talíře tajně vložili do kovové schránky. Ráno jáhen zjistil, že je skříňka vylomená a prázdná. Jediný klíč měl kněz. Oba jsou dosud ve vězení.

Něco podobného se stalo v klášteře Povýšení svatého Kříže řádu svatého Basila Velikého

v Bučači na hoře Fedir. Novic Benedikt šel ve tři hodiny ráno ze své cely, která je v budově sousedící s chrámem, nakrmit koně do stáje. Přes stěny zdobené pilastry s pozlacenými korintskými hlavicemi slyšel, jak o temperovou duchovní malbu z 18. století plácají křídla andělů. Ani na chvilku nezapochyboval o původu těch zvuků. Vykládal, že to byly podobné zvuky jako u holubů ve zvonici, jen velikost ptáků by se musela blížit člověku. Ráno zjistili, že beze stopy zmizel nejen pramen vlasů z uťaté hlavy Jana Křtitele, ale taky ostatky svaté Mundicie, osten z trnové koruny a kousek houby, jíž napájeli Ježíše octem. Všechny tyto vzácné předměty zmizely spolu se zlatou schránkou inkrustovanou drahokamy.

Rabín David Mosche, zakladatel Sdružení pro studium Tóry v Čortkově, oznámil, že se z tajné skrýše Staré synagogy ztratila stříbrná cukřenka na ohnutých nožkách ozdobená rostlinným ornamentem a určená pro uchovávání plodu etrog.[2] Je pravda, že v cukřence leželo něco úplně jiného, ale to je podle rabína tajemství, které se za žádných okolností nesmí sdělovat.

Když ze synagogy v Brodech (města otevřených dveří a blahoslaveného mudrce Baal Šem Tova[3]) zmizel starodávný kalich Kiduš[4], chanukija[5] se zlatým kráčejícím lvem a jad[6] ozdobený smaragdem, někdo si najednou vzpomněl na pantomimu potulných Brodensingerů[7], která

byla o tom, jak Hospodin zástupů přenáší do Nebeského Jeruzaléma svůj lid: nejdřív věci, potom chrámy, zvířata a obydlí, čímž pozemské tvory udivuje nevysvětlitelnými zmizeními. Dále mizí svatí, mudrci, muzikanti a děti, až nakonec na hříšné zemi nezůstane jediný Žid.

Všechny tyto děsivé události nemohou být příznakem ničeho jiného než toho, že náš svět prožívá své poslední okamžiky. Někdo nekonečně nedozírný teď zafuní, protáhne si údy, probudí se a my všichni se všemi našimi strachy, nářky, vášněmi a slzami přestaneme v tu chvíli existovat. Rozplyneme se na nebi jako černý dusivý dým při požáru.

Aby na to lidé nemysleli, soustředí se třeba na oslavy. A nedají si pokoj.

Adela mě vytáhla na koncert mladičkého Raula Koczalského. Není mu ještě ani patnáct, ale klávesy klavíru pod jeho prsty prostě roztávají. Vypadá to, jako by nástroj ovládal pohledem, silou myšlenky nebo pohybem hlavy. Já sama podobným způsobem ovládám struhadlo, když dělám kysané zelí s kmínem.

Raul je zrzavý mladík s kulatým obličejem, jasnýma očima a buclatými růžovými tvářemi. Myslím, že jeho jemná pokožka nemá ještě ani zadělána na vousy. Nejraději bych ho do té tváře štípla. Zašeptala jsem to Adele, když přišel před publikum a uklonil se. A ona obrátila oči v sloup

a strčila do mě tím svým ostrým jedovatým loktem, až to zabolelo.

Ale pak, když se ten kluk svými ohebnými voskovými prsty dotknul vyceněných zubů té otevřené klavírní tlamy, zastyděla jsem se. Hrál nejdřív Mozarta, Glucka a Hummela a pak už jen Chopinovy valčíky a *Fantasii impromptu*. Nebylo mi dobře, byla jsem z těch zvuků nějak nesvá. Připadalo mi, že nemám právo tady být a poslouchat je: vždyť jsem bezvýznamný člověk, jemuž taková krása nepřísluší.

Teď už mi nepřipadalo zvláštní, že Raul Koczalski v sedmi letech obdržel cenu Pařížské hudební akademie, v osmi napsal první operu, v jedenácti odehrál tisící koncert a jako dvanáctiletý vystoupil před perským šáhem Naserem al-Dinem, jenž se ještě před svou smrtí, kterou mu přichystali povstalci, stihnul nabažit talentem tohoto chlapce, a dokonce mu udělil titul dvorního klavíristy a Řád lva a slunce. Vždyť to dítě otituloval i turecký sultán a španělský král. Tak jak jsem teď vůbec mohla sedět tak blízko toho baculatého „lva a slunce“ a poslouchat jeho hudbu?

V tomto zimním čase je těch oslav až moc.

Když jsem ráno podávala snídani, Petr řekl: „Máme neobyčejně inteligentní službu. Vůbec bych se nedivil, kdyby dnes večer zašla na přednášku o současné vojenské technice.“

Co jsem mu udělala, že mě tak nenávidí?

Adela ho horko těžko přemluvila, aby mě mohla vzít na představení vynikajícího světoznámého iluzionisty, rytíře Ernesta Thorna. Dobře ví, že mě od malička zajímá původ různých zázraků, tedy to, čemu se říká magie a čarodějnictví. Zvlášť dnes, kdy je svět už skoro prozkoumaný, mě tato temná setkání fascinují a umožňují mi, abych se dobrala nejvlastnější podstaty jevů a nacházela odpovědi.

Doba je rychlá a plná světla. Továrníci Margosches a Liebermann uhánějí automobilem Tysmenickou cestou rychlostí 15 kilometrů za hodinu. Ani jsme se nestihli nabažit donedávna nevídanými plynovými lucernami a už je naše nádraží osvětleno elektricky (ačkoliv neustále upadá do tmy, z čehož mají radost především kapsáři). Ani jsme si nestačili užít pravidelná chození na stereoskop, kde se vám jako v pohádce objevují před očima plastické výjevy z dalekých krajů, a v elektrickém divadle, které provozuje pan Öeser, už tyto výjevy ožily a rozpohybovaly se. Bez sloního křiku parních lokomotiv, bez chuchvalců mastných sazí z jejich chobotů, bez zápachu páleného železničního uhlí si už nedokážeme představit ani sebe, ani naše město. A už se jenom smějeme, když nějaká babička začne vzpomínat, jak vedle kolomyjské radnice spustili lokálku, která musela každou chvíli zastavovat,

aby jí lidé se svými kozami uvolnili cestu. Jaké to tehdy byly divoké a temné časy!

A teď fotoaparáty doslova za pár vteřin uchovají navěky naši přesnou podobu, která je jako odraz v zrcadle, ba ještě dokonalejší. A telefonní aparát i přes třeskutou vánici, přes zdi a kopce umožní uslyšet v reálném čase hlas někoho, za kým musí Margosches i ve svém rychlém automobilu uhánět a uhánět. Röntgenovy paprsky vidí lidské tělo skrz na skrz i se všemi vnitřnostmi. A každá nejmenší částice se každý den dělí na menší a menší a všechny krouží kolem nás, v nás, ve všem, všude. Když se vám zauzlují vlasy, už to dnes není následkem „přípravy a konzumace ryby na židovský způsob", nejsou už „samcem" ani „samicí" a jejich odstřihnutí už nevede k náhlému úmrtí. A pouštění žilou nejen že téměř neléčí nemoci, ale může dokonce vážně uškodit.

Půjde-li to tak dál, pak fyzika vysvětlí i samotného Boha. Před několika stovkami let by mě za tato slova upálili před radnicí a stala bych se tak druhou popravenou čarodějnicí v našem městě.

Myslím si, že máme-li věřit zázrakům, měly by to být zázraky určené pro zábavu, jako třeba vystoupení světoznámého iluzionisty rytíře Ernesta Thorna, kterému ve Lvově patří „Thornovo koloseum" — „*podnik pro reprezentaci variety mezinárodních umělců po zahraničním způsobu*". I když v tomto případě nepochybuji, že každé

rytířovo kouzlo je jen dobře promyšlený trik; jeho podstatu máme na dosah ruky a odhalit ji přece musí i sebevětší trdlo.

Před sloupovým portikem Moniuszkova městského divadla je velkolepá zlatá kopule, která vypadá jako poklička okrouhlé cukřenky ze vzácného servisu. Za zády Mickiewicze z bílého kararského mramoru se shromáždili diváci — „tlusté ryby“, čili bankovní úředníci, zástupci velkých firem, důstojníci železniční armády. Všichni s bohatými licousy, které si pěstují na znamení loajality k rakouské monarchii. Někteří z nich ve své obětavé snaze překonali samotného Františka Josefa, jehož vousy dosáhly největšího rozkvětu v době světové výstavy v Paříži roku 1867. Jejich doprovody jsou oděny podle nejnovější módy, která se dá podrobněji prozkoumat až vevnitř v divadle. Sledovat módu není už tak jednoduché, jak se zdá, protože ta nyní prožívá čas přechodu z širokého střihu na úzký a občas vzbuzuje značné rozpaky a zmatek. Vedle zúžených anglických sukní se totiž vlní nesčetné volánky, poblíž těžkých sametových aplikací se chvějí dovádivé šňůrky blýskajících se náhrdelníků s korálky, opodál mašlí a květin vidíme šaty těsně sepnuté sponkami. Společné mají jediné: výstřih šatů, jenž odhaluje nejen část ňader, ale také celá ramena, a živůtek, který drží jen na uzounké stužce nebo na lehké tylové přezce. A neměli

bychom zapomenout na klobouky, jejichž obdivuhodné velikosti nesouvisejí pouze s bohatým objemem účesů zpevněných bizarními hřebínky a sponkami. Na labutích (ale někdy spíš kuřecích nebo krůtích) šíjích vidíme zlaté řetízky s medailonky, srdíčky či křížky vytáhnuté z nejzazších zákoutí šperkovnic. Na stejných zlatých řetízcích se pohupují vějíře — jedna si jej pověsila přes rameno, jiná připnula na pásek. Ale střevíčky i punčochy s barvou šatů sladily všechny.

Siluety stanislavovských paniček jsou však v něčem neměnné. Vzniká dojem, že každá z nich si někde pořídila ještě jeden pár ňader a nyní jsou jejich poprsí níže položená a nepůsobí tak pevně, což ostatně do moderního střihu šatů velmi dobře pasuje. Rukávy jsou čím dál užší a delší, takže zanedlouho se zřejmě všichni zřeknou i nošení rukaviček.

Tyto busty s ostražitostí pozorují místní vyleštění a navonění mladíci s tenkými knírky a vlasy učesanými s pěšinkou uprostřed. Nosí všechno zvětšené, jakoby násilím roztáhnuté do všech stran — velikánské límce, fantaskní vázanky s podivnými vzory i neuvěřitelně vysoké klobouky (málem se ani do dveří nevejdou).

Venku i vevnitř ve foyer jsou slyšet fantastické příběhy o magii rytíře Thorna. O tom, jak nechává věci rozplynout, jak dokáže přinutit levitovat lidi i předměty, jak je rozřezává na kousky

a potom je znovu zceluje, jak z malinkého semínka za několik minut vyroste na pódiu strom i s plody, jak ze zrcadel, plamínků svíček a průhledného nádobí vystupují pohyblivé stíny, které předvádějí děsivé tance a odpovídají na otázky z publika.

V samotném sále je k zalknutí. Je cítit zápach z petrolejek smíchaný s těžkým aromatem vlasových pomád, nasládlých pudrů a parfémů. Šelest hedvábí a atlasu se zlehka pne po neklidném lidském šepotu. Červený plyš, jímž jsou potažená křesla, je zároveň drsný i jemný na dotyk. Vzrušení lechtá nervy — dámy mají rozpálené tváře a pánové působí soustředěně.

Něčí tichá silueta proplula podél stěn, pozhasínala svítilny, čímž ukryla v temnotu zvlněné bílé štuky se zlatým zdobením, sedadla i publikum a nechala osvětlenou jen půlkruhovou scénu zakrytou krvavě rudými záhyby opony. Sál se postupně noří do tmy a ticha, je slyšet jen chvění ponurých gigantických křídel exotických motýlů v podobě vějířů.

„Paní, moc vás prosím, sundejte si tu plachetnici," šeptá někde rozlícený člověk.

„To nejde," zní neochvějná odpověď. „Můj klobouček je připevněn jehlicemi. Mohly by se rozsypat a někoho zranit."

„Ale váš klobouk brání ve výhledu hned třem lidem," naléhá rozhněvaný muž.

„Je mi líto, ale nemůžu s tím nic udělat.“ Její vějíř se ostře rozmachuje a nervózně tluče vzduch, jako když se stlouká máslo.

„No jasně,“ dramaticky si povzdechne muž. „Co čekat od tohoto publika, co čekat od jeho vkusu. Na koncert Proskurnycké, na Bojan[8] nebo na představení lublinské opery nepřijdou, ale kochat se kejklemi jakéhosi kujóna, to ano.“

„Ale pane Janovyči,“ zazní posměšný dívčí hlas. „Zato pana doktora je všude plno.“

„A navíc ve vyšívance,“ syčí pohrdavě paní s plachetnicí na hlavě. Sálem se nese smích i nesmělé nesouhlasné reakce, ale ve stejný okamžik se roztáhne opona a odhalí scénu, uprostřed níž stojí modro-červená čínská pagoda s několika stříškami, které mají elegantně ohrnuté okraje. Pod stříškami visí dvě rovné otepi slámy.

V sále nastává ticho, z něhož vystupuje jen občasné povrzávání křesel, něčí pokašlávání nebo kručení žaludku. Pagoda je osvětlena shora a ze stran, zbytek scény je ponořen v pološeru. Oči publika důkladně zkoumají prostor na pódiu a snaží se zachytit alespoň náznak toho, že za chvíli začne něco jedinečného. Zadržují v sobě pružinu netrpělivosti a jsou zcela připraveni na to, že najednou odněkud vyskočí nevídaná nestvůra nebo že se vykutálí nepopsatelné strašidlo, že vyletí neuvěřitelná divoženka, že se stane něco naprosto nemyslitelného, zkrátka něco, co si vůbec nelze

představit. Na to jsou všichni připraveni, jsou zároveň napjatí, vystrašení a v maximální možné míře vzrušení.

Ale nic se neděje. Uběhlo pět minut. Sedm. Osm. Scéna je stále stejná a tmavá. Pagoda, kterou už každý zná do nejmenších detailů, tam stále hloupě stojí bez jakéhokoliv smyslu.

A atmosféra, dosud napjatá jako žíla, začíná povolovat a pomalu ji nahrazuje zklamání a hněv. Po této náladě už by se žádný provazochodec projít nemohl, protože by nad hlavami publika jen nebezpečně vrávoral.

Sedadla vržou stále silněji, šepot narůstá a slévá se v jednotvárnou masu zvuků, z níž stále častěji vyčnívají jednotlivá, téměř hlasitá zvolání. Sálem se valí vlna vzdechů, které se přenáší z jednoho na druhého bez jakékoliv vůle zúčastněných; jde o podobnou intimitu, jako je líbání. Nějaký šedivý robustní pán (ve tmě těžko říct, ale zdá se, že to je ubručený magistr farmacie Bibring) se za slyšitelného hekání a funění snaží vstát ze sedadla, chytá se opěradla před ním a natažených rukou sousedů, ale pokaždé padá ztěžka zpět, načež mu z oka vypadává monokl, který se poté bezradně pohupuje na zlatém řetízku a pan Bibring (ano, je to skutečně on) nadouvá tváře i nozdry a jiskří zlostí.

Několik lidí už stihlo odejít, jiní nerozhodně zvažují, co mají dělat — ještě počkat, nebo žádat vrácení vstupného?

A najednou ta nepokojná pěna mizí, jako by se vsákla do písku. „Aaach," vydechlo publikum, jež se na okamžik mění v gigantické plíce pohádkového obra. Ti, kteří si nestihli ničeho všimnout, se vylekaně ptají: „Co? Co je? Co se děje?" A hned umlkají, protože pochopili, co jim uteklo. Každopádně jim je naprosto jasné, co se na pódiu stalo.

Přímo ze vzduchu se tam před modro-červenou čínskou pagodou objevil in persona rytíř Ernest Thorn.

Nepřišel zpoza kulis, nevylezl z pagody, nevyklouznul z temnoty scény. Žádný pohyb se nekonal, stojatý vzduch nic nenarušilo. Každý z přítomných v sále může přísahat: rytíř Thorn byl celou dobu uprostřed scény. Od okamžiku, kdy se roztáhla opona, tam bez hnutí stál a pozoroval diváky.

Jak to, že jsme ho neviděli?

Thorn byl strnulý jako hmyz, který chce vypadat jako větvička nebo suchý lístek. Dobře vidím, že nemrká, ani se mu nezvedá hrudník. Tvář má klidnou, soustředěnou, uvolněnou. Dívá se přímo před sebe, ale působí, jako by zároveň viděl celý sál — lóže, zadní řady i zaměstnance divadla schované v zákulisí. Levé oko má trochu přivřené a zdá se, že je menší než pravé, levé obočí je níž než pravé, což rytířovu obličeji dodává lišáckého výrazu. Špička jeho nosu je trochu rozdvojená. Má

krátce střižené, naježené, šedivé kníry a pečlivě upravenou bradku.

Na sobě má hedvábný cylindr a frak s vlaštovčími šosy, což zdůrazňuje jeho velkou postavu. Pod frakem má sněhobílou košili s naškrobeným stojáčkem, jehož rožky jsou mírně zahnuté. Na jeho očividně drahých knoflících vyvolává světlo smaragdové jiskry. Bílou vestu z piké má zapnutou na tři knoflíky. Hedvábný motýlek. V náprsní kapse bílý kapesníček, na rukou bílé rukavice. Na kalhotách atlasové lampasy. Lesklé lakýrky. Přes pravou ruku pokrčenou v lokti má přehozenou látku černé barvy. Levačkou drží malý kufřík s koženými pásky.

„Vím, jak to udělal," špitnu do ucha Adele, která sedí mezi mnou a Petrem, jehož pevně drží za ruku. Petr se naklonil blíž, aby to taky slyšel. Všímám si, jak si mě svým zlým okem měří paní Helena Festenburgová, jedna z organizátorek našeho městského ochotnického spolku. Vidím, jak se její nervózní rty ztenčily na sílu nitky.

Ale pokračuji, protože chci uspokojit zvědavost Adely a Petra: „Byl celý přikrytý tou látkou, kterou drží v ruce. Z vnitřní stany je modro-červená, strakatá jako pagoda, takže s ní splývá."

Jsem si jistá, že jsem si to nevymyslela, že jsem jasně viděla, jak hedvábná přikrývka pomalu klouzala dolů, jako by někdo ze vzduchu strhnul nejtenčí svrchní vrstvu.

K odhalení iluze stačí prostě dávat dobrý pozor a čestně si přiznat, že vidíš jen to, co vidíš.

Adela nesouhlasně vrtí hlavou. Toto věčné dítě chce věřit na zázraky. Petr chytrácky přivírá oči a spiklenecky se mi vysmívá.

Když sál znovu opanuje ticho, Thorn se sotva viditelně kývá, čeká ještě několik vlekoucích se okamžiků a potom hbitými prsty otevírá kufřík a začíná z něj vytahovat jakési barevné hadry, dlouhé vyšívané košile, široké kalhoty s kokardami a kanýry, tyly, krajky a šály s pestrými vzory, kožené sandály s nakadeřenými dlouhými špičkami. Všechno beze spěchu ukazuje publiku, předmět za předmětem, ze všech stran a všechno skládá na hromadu na podlaze. A pak otočí kufřík dnem vzhůru, zatřese jím, čímž přesvědčí publikum, že v jeho červených atlasových útrobách nic neuvízlo. Snad jen kromě několika klubek motouzů.

Thorn snímá z pagody snop slámy a začíná jím důkladně pěchovat předměty. Zanedlouho vedle něj stojí strašák v podobě ženy pevně svázaný motouzy — obličej z pytloviny, vysoký turban uprostřed sepnutý broží, dlouhé šaty, které padají až na zem. Rytíř se chopí jiné postavy, nacpává navyklými pohyby košilku slámou a vypadá u toho jako řezník, který plní silné prasečí střevo směsí krup a krve. Druhou loutkou je muž v tmavých tureckých kalhotách a v bílé

košili. Na obličeji se mu černají umělé švihácky nakroucené kníry.

Pak Thorn ještě bleskově nadívá slámou dívenku — několik krouživých pohybů, několik silných uzlů — a panenka se může připojit k rodině. Postaví ji k nohám velikých strašáků, zkříží bezvládné nohy v kalhotách do tureckého sedu a do ruky jí vloží sitár. Pak přikryje slaměnou postavu hedvábnou látkou, opatrnými něžnými pohyby ji vyhladí na hlavě, ramenou a nohách loutky a pečlivě ji poplácá, přebere prsty záhyby látky a urovná je, vrátí se znovu k obličeji a najednou je zřejmé, že tam, kde před okamžikem byla jen plátěná koule nacpaná senem, nenadále vystupují rysy obličeje: oční důlky, špička nosu a kulaté tváře. Zároveň se rozléhá tiché táhlé bzučení, které se zrcadlí v pulzaci vnitřností diváků. Zvuky zesilují, melodie se line zpod látky, která se pod dlaněmi iluzionisty začíná hýbat. Dvěma prsty ji zlehka uchopí za okraj a pomalu táhne k sobě.

„Aaach," vydechne publikum. Vedle dvou strašáků sedí opravdové živé dítě, malé a obratné, s měkkými tvářičkami a vážnýma očima namalovanýma černou barvou, prsty škube strunami sitáru a plynule pohupuje hlavičkou omotanou velkým turbanem.

Thorn postupně oživuje ženu i muže. Obličej ženy je silně zvýrazněný: ruměné tváře, jedovatě

purpurové rty, obočí jako uhel. Muž je docela drobný, hubený a stejně jemný jako jeho partnerka; z úzkého obličeje (oči a obočí jsou také výrazně namalované) trčí kníry, podobné těm, které byly na plátěné kouli, jež sloužila strašákovi jako hlava.

Pár tančí na nepravidelné zvuky sitáru, které jen vzdáleně připomínají melodii. Konečně ani pohyby muže a ženy se nedají nazvat tanečními. Houpají se jako náměsíční, malátně kroutí hlavami, protahují páteř, jako by se probouzeli po dlouhém spánku, dotýkají se jeden druhého konečky prstů a zdá se, že se snaží na něco vzpomenout.

„A jak vysvětlíš toto, paní přemoudřelá?“ slyším vedle sebe kousavý šepot. Petr se šklebí pravou částí úst.

„Potom, potom řeknu,“ odbývám ho. „Teď si musím všechno zapamatovat.“

Festenburgová na nás syčí jak vzteklá husa a ještě u toho nadouvá vole. Dívám se na Adelu — oči má vytřeštěné, ústa napůl otevřená a zdá se, že přestala dýchat. Petr sleduje můj pohled, v jistém okamžiku se zahledí do Adelina světlého obličeje a všímám si, jak se přes něj převalila vlna citů a on sám začíná zářit a ztrácet dech. Obracím se zase na scénu, ale něco mi teď brání si představení užít. Nějaký parazit se mi přisál na srdce a otravuje mi krev.

Zatím dítě pokládá sitár na podlahu (nástroj nyní hraje sám, dokonce je vidět, jak se chvějí struny) a přidává se k tanci. Chodí po rukou s chodidly opřenými o zátylek. Choulí se do klubíčka a dělá kotrmelce. Staví se na natažené nohy, pak se prohýbá vzad opíraje se rukama o podlahu, dlaně posunuje k chodidlům a dělá tak několik kroků na všech čtyřech končetinách. Pak se znovu choulí do klubíčka a koulí se Thornovi k nohám. Rytíř opatrně oběma rukama zvedá tento živý míč a vkládá jej do kulaté krabičky, která není větší než futrál na cylindr.

Vidím, že paní Festenburgové je zle. Odvrátila hlavu, opřela si čelo rukou a zavřela oči. Diváci si zakrývají obličeje dlaněmi, vykřikují a chytají se za prsa.

Thorn klade krabičku na neznámo kdy rozprostřený nevelký kobereček hned vedle páru okouzlených milenců, kteří stále tančí. Rytíř přes ně elegantním pohybem přehodí hedvábnou pokrývku. Na několik okamžiků jsou pod látkou ještě znatelné vypouklé části těl, ale najednou vše ustrne. Iluzionista táhne pokrývku k sobě a odchází bokem. „Aaach," vydechne vyčerpané publikum. „Aaach, aaach."

Muž i žena zmizeli. Nejsou tam. Ani strašáci, ani jejich hadry. Ve vzduchu několik metrů nad podlahou sedí dítě — velikánský turban objímá křehkou hlavičku, jeho tvářička je nedětsky

vážná, ruka, která trčí z jeho volně visících šatů, se přidržuje dřevěné hole, což je jediná věc, jež se dotýká země.

Thorn přikrývá i dítě, pomalu obchází kolem, láskyplně uhlazuje a upravuje látku a pak ji znovu strhne.

Dítě nadále visí v prostoru. Vlastně ne, není to dítě. Totéž oblečení, turban, stejně namalované oči černou barvou. Rysy a tvar obličeje, jeho výraz i vážnost… vše je velmi podobné, ale na pódiu je teď dospělá žena. Oděv napnutý na kulatých prsou, unavená pokožka okolo očí, hořkost v koutcích úst.

Žena mizí pod pokrývkou a za okamžik se objevuje zase jinak. Nyní je to starší dáma s hlubokými vráskami a drsnou pokožkou. Povislá oční víčka téměř úplně zakrývají vybledlé oči, bezbarvé rty jsou prohnuty dolů jako luk. Sedí nehybně, bez jakéhokoliv viditelného úsilí se přidržuje seschlou rukou hole. Při pozorném pohledu je v ní možné rozeznat to zvláštní děvčátko, které hrálo na sitár.

Podívaná má neuvěřitelně tísnivou atmosféru. Odložený sitár stále bzučí, jako by říkal: vy odcházíte a já zůstávám. K jeho zvukům se přidává nepříjemný šum. Zdá se, že panu Thornovi taky vadí. Jeho obličej, který už není tak klidný, vrhá tázavé pohledy na starou ženu. Zvolna k ní přistupuje, natahuje ruce a chystá se ji přikrýt

hedvábím. Žena chrčí, z jejích šedých rtů spolu s křečovitým kašlem ukápla zpěněná slina. Naklání se dopředu a padá čelem na ruku s holí. Thorn udělá nervózní krok vpřed, chytí ji rukama za krk a odskočí. Hedvábná pokrývka odletí jako zlověstný pták. Kulisy vržou a začínají se pomalu bortit. Publikum ještě vidí, jak Thorn smeká cylindr, strhává si rukavice a odhazuje je.

Někteří z publika rozpačitě tleskají.

Zbytek obecenstva sedí mlčky a bojí se pohnout.

Představení bylo kratší, než slibovaly plakáty.

Kapitola druhá x ...

Více než dvě desetiletí, až do své smrti, křičel doktor Anger ze spánku — zdávalo se mu o požáru. Křičel dlouho a děsivě jakýmsi cizím hlasem, řval jako siréna, výr, meluzína nebo lokomotiva.

Nevím, jak se to stalo, ale výjevy z doktorových snů se mísí s mými ranými vzpomínkami. Vidím doktorovýma očima. Za okny operačního sálu je dosti teplé ráno oslepené slunečním světlem pozdního září, chladná a tichá místnost, bílé kachličky, štiplavý zápach dezinfekce, který naplňuje hrtan i plíce a vyvolává v nich až pocit bolesti. Sanitářka v bělostném plášti a čepci vypadající jako by byla vytesaná ze sněhové hroudy, skládá soustředěně sterilní nástroje do lesklé chromované skříňky. Uléhají na dno s křišťálově ledovým cinkáním.

V těch snech doktor Anger operoval. Přesným pohybem rozřízl kůži pacienta ležícího před ním, ale z úzkého otvoru nezačala téct krev, ukázalo se totiž, že nejde o člověka, za jehož život je nutné bojovat. Byla to loutka nacpaná slámou a smetím.

Nicméně sny byly pokaždé jiné. Jejich společným znakem byl nasládlý vzduch klidného rána, tlumeně tiché prostředí nemocnice a předtucha tragédie, která se tlačila zevnitř, chtěla vás roztrhnout a nedovolovala se ani nadechnout.

V určitý okamžik si doktor Anger všiml, že za okny sálu poletují malé černé chumáče. Stále jich přibývalo a zdobily výhled z okna, který vypadal jako negativ snímku sněhové bouře. Chuchvalce obsypaly stromy, zem, drožkáře i kolemjdoucí, vzduch byl už úplně černý jako šátek vdovy.

Doktor v rozpacích otevíral okna dokořán proti vůli sanitářek, které mu s pláčem visely na rukách. Černé vločky nalétaly do operačního sálu a usadily se na kachličkách, na nástrojích, na lahvičkách a džbáncích z tmavomodrého skla. Pronikaly všem do úst, nosu i očí.

Spolu s vločkami se do místnosti vkradl zápach spáleniště. Byl nesnesitelně hořký a trpký. Vzduch byl rozpálený a jedovatý.

Nebylo vůbec nic slyšet. Hluché beznadějné ticho, jež bylo zasypáno peřinou černého popelu, drželo vše pod svou pokličkou.

Doktor Anger věděl, že se to zase stalo, stejně jak se to odehrálo tisíckrát před tím, že si to zase prožil od začátku do konce, že konec vlastně ještě nenastal a nic se nedá změnit, protože on na to nemá žádný vliv. Nebyl schopen snést tu pálivou

vnitřní bolest, a tak začal křičet z plných plic napěchovaných popelem a kouřem. A křičel, co jen mohl.

Kam moje paměť sahá, vždy když začal doktor křičet, hned jsem se probudila, vysvobodila se z Adelina objetí a pádila po schodech dolů. Doktor spal v pracovně, kde často přijímal pacienty — pod portrétem svého otce na úzkém divanu s hustými třásněmi, které zametaly koberec.

Když jsem tam vběhla, doktor pokaždé seděl na divanu, třásl se, byl zpocený, měl nevidoucí oči, do kterých jsem hleděla s nadějí, že v nich uvidím, co se tehdy stalo. Ale viděla jsem v nich jen popraskané žilky, zoufalství, hrůzu, bolest a vinu.

Byla jsem ještě dítě. Šeptala jsem mu, utěšovala, hladila po čele mokrém jako myš i po vlasech a snažila se ho položit na divan. On se však nepodřizoval, vykřikoval něco nesrozumitelného, protestoval, bránil se a naříkavě křivil ústa schovaná v bradě. Dávala jsem mu napít vody, kapala na lžičku uklidňující likér z modré lahvičky, utírala mu hlavu a hrudník ručníkem a rychle měnila povlečení, protože to původní bylo provlhlé.

Jedině v těch okamžicích, kdy už nespal, ale ještě se neprobudil, jsem se ho mohla vyptávat na požár.

Při tom požáru 28. září 1868, kdy u Lotringera na zahradě vařili marmeládu a půl města